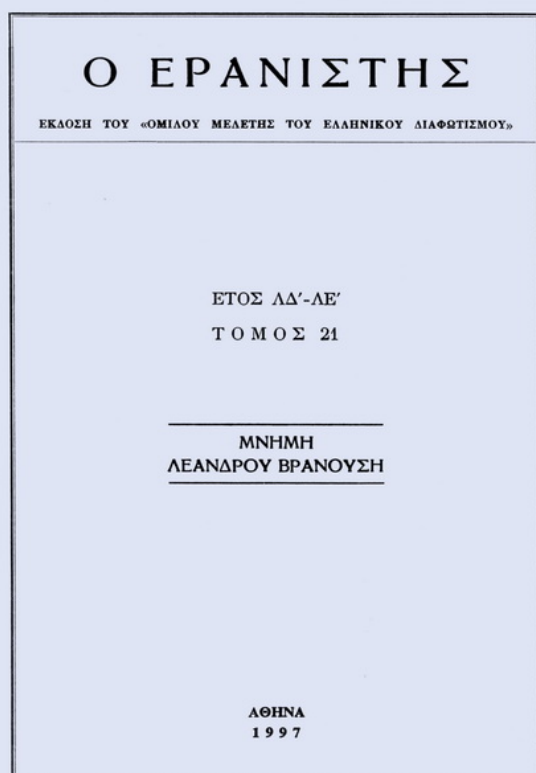

The Gleaner

Vol 21 (1997)

In Memoriam of Leandros Vranousis

Απόπειρες ελληνικών μεταφράσεων του
μυθιστορήματος του Thomas Hope Anastasius

Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη

doi: [10.12681/er.228](https://doi.org/10.12681/er.228)

To cite this article:

Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη Ε. (1997). Απόπειρες ελληνικών μεταφράσεων του μυθιστορήματος του Thomas Hope Anastasius. *The Gleaner*, 21, 402-407. <https://doi.org/10.12681/er.228>

Στὴ Βιέννη ἢ στὴ Λιψία, ἐκεῖνο ποὺ προέχει εἶναι νὰ ἐκδοθεῖ ὁ *Ερμῆλος* «μὴν ὥραν προτύτερα». Ὁ Περδικάρης εἶναι σίγουρος πὼς ὁ Γαζής εἶναι ὄχι μόνον «φιλογενής», ἀλλὰ καὶ «φιλοπερδικάρης» καὶ ἔτσι θὰ ἀποφασίσαι «τὸ συμφερότερον» καὶ θὰ φροντίσει νὰ ἐκδοθοῦν «δύω χιλιάδες σῶματα, ἢ καὶ τρεῖς». Ἄν σκεφεῖ κανεὶς ὅτι τὸ μέσο tirage τῶν ἐκδόσεων τῆς ἐποχῆς γιὰ τὴν ὁποία μιλάμε εἶναι περίπου 2.000 καὶ λίγο παραπάνω, ὁ Περδικάρης φαίνεται πὼς δὲν ζητάει μὲν παράλογα πράγματα, παρουσιάζεται ὅμως ἄρκετὰ αἰσιόδοξος καὶ σίγουρος γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου του.

Εἶδαμε λοιπὸν τίς ἐπιθυμίες τοῦ Περδικάρη σχετικὰ μὲ τὴν ἐκδοση τοῦ *Ερμῆλου*. ὡς ποῦ σημεῖο ἄραγε ἐπαληθεύτηκαν οἱ ἐπιθυμίες αὐτές; Κατ' ἀρχήν, ποῦ ἐκδόθηκε τελικῶς τὸ ἔργο; Ὅπως σημειώσα καὶ στὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ σημειώματος, ὅλες οἱ ἐνδείξεις ὑποδεικνύουν ὡς τόπο ἐκδοσης τὴ Βιέννη—πιθανὸν στὸ τυπογραφεῖο τοῦ «Σνεῖρερ»—καὶ δικαίουν τίς προσδοκίες τοῦ ποιητῆ. Ἡ ἐκδοση πραγματοποιήθηκε τὸ 1817, δηλαδὴ τουλάχιστον ἐνάμιση χρόνο ἀφότου γράφτηκε ἡ ἐπιστολὴ ποὺ μελετᾷμε.¹⁵ Δὲν ἔγινε δηλαδὴ «μὴν ὥρα προτύτερα», ἀλλὰ βεβαίως γνωρίζουμε πὼς βασικὴ αἰτία γιὰ τὴν ὅποια καθυστέρηση εἶναι οἱ ἐργασίες τῆς λογοκριτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἀπὸ τοὺς συνδρομητὲς παραγγέλθηκαν 1115 ἀντίτυπα, ὄχι ὅσα ἤλπιζε ὁ Περδικάρης, ἀλλὰ πάντως ἄρκετά. Τέλος, ἂν πρέπει νὰ ἀναφέρουμε τίς συμπληρωματικὲς ἐπιθυμίες τῆς δεύτερης ἐπιστολῆς, ἡ ἐκδοση ἔγινε «εἰς σχῆμα ὕγδον», ἀλλὰ καὶ «δι' ὥραιων στοιχείων». Τὰ τυπογραφικὰ λάθη δὲν λείπουν, ὅμως σίγουρα δὲν εἶναι περισσότερα ἀπὸ τίς λέξεις τοῦ συγγράμματος, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸ παράπονο τοῦ Κωνσταντῆ σχετικὰ μὲ τὸ δικό του ἔργο. Δὲν ξέρω πόσο εὐχαριστημένος ἔμεινε ὁ Περδικάρης μὲ τὴν ἐκδοση τοῦ *Ερμῆλου* του. Ἰσως ἡ ἀπάντησις νὰ βρίσκεται σὲ κάποια ἄλλη ἐπιστολὴ του, ποὺ περιμένει κρυμμένη σὲ κάποιο ἀρχεῖο τῆ σειρᾶ της νὰ ἐρθεῖ στὸ φῶς.

ΕΛΕΝΗ ΣΤΑΜΠΟΥΛΙΔΟΥ

ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ THOMAS HOPE ANASTASIUS

ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ἐκδοτικὲς ἐπιτυχίες τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνα στὴν Ἀγγλίαν ὑπῆρξε τὸ μυθιστόρημα *Anastasiος, or, Memoirs of a Greek; written at the close of the eighteenth century*, ποὺ κυκλοφόρησε ἀρχικὰ ἀνώνυμα τὸ 1819 σὲ δύο διαφορετικὰ σχήματα. Ἡ ἐπιτυχία του ἦταν ἄμεση καὶ ἐντυπωσιακή. Τὸ μυστήριό γύρω ἀπὸ τὸν

15. Δὲν γνωρίζουμε, γιὰ τὴν ὥρα, τὸ μῆνα ἐκδοσης, γι' αὐτὸ δὲν μπορούμε νὰ προσδιορίσουμε ἀκριβέστερα πόσο καθυστέρησε ἡ ἐκδοση.

άνωνυμο συγγραφέα τροφοδοτούσε τις συζητήσεις σχετικά με τὸ πρόσωπό του καὶ εἶχε μάλιστα προταθεῖ ἀπὸ τὸ *Blackwood's Magazine* ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ Byron.

Ἡ ἐκπληξή ὧλων ἦταν μεγάλη ὅταν τὸν ἐπόμενο χρόνο σὲ δύο ἄλλες-πάλληλες ἐκδόσεις, ἐπώνυμες αὐτῇ τῇ φορά, ἀποκαλύφθηκε πρὸς μεγάλη ἐκπληξή ὧλων ὅτι συγγραφέας τοῦ βιβλίου ἦταν ὁ ὁλλανδικῆς καταγωγῆς πάμπλουτος τραπεζίτης Thomas Hope, ποὺ εἶχε περιηγηθεῖ τὴν Ἑλλάδα τὸ 1798, καὶ ἦταν γνωστὸς γιὰ τὰ ἔργα του *Household Furniture and Interior Decoration executed from designs by Thomas Hope*, Λονδίνο 1807, καὶ *Costumes of the Ancients*, Λονδίνο 1809.¹ Τὸ ἔργο γνώρισε ἄλλες τέσσερις ἐκδόσεις στὴν Ἀγγλία καὶ δύο στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς. Ἀμέσως μεταφράστηκε καὶ στὰ γαλλικά, τὰ γερμανικά καὶ τὰ ὁλλανδικά. Ἡ ἐπιτυχία του καὶ στὶς ἄλλες χώρες τοῦ ἐξασφάλισε καὶ ἐκεῖ ἐπανειλημμένες ἐκδόσεις.²

Ἐδῶ δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ τὸ μυθιστόρημα τὸ ἴδιο καὶ τὰ προβλήματα ποὺ θέτει, ὅπως π.χ. τὸ ζήτημα τῆς ταυτότητος τοῦ Ἑλλήνα πάνω στὸν ὁποῖο βασιζέται ὁ κεντρικὸς χαρακτήρας τοῦ βιβλίου Ἀναστάσιος, ἢ τὸ ποιὲς ἦταν οἱ πηγές τοῦ Thomas Hope γιὰ ὅλο αὐτὸ τὸν πλοῦτο τῶν πληροφοριῶν, ποὺ ὅπωςδῆποτε δὲν θὰ ἦταν εὐκόλο νὰ συναχθοῦν ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τὸ σύντομο διάστημα τῆς περιηγήσεώς του.³ Ὅα περιοριστοῦμε μόνον στὸ θέμα τῶν μεταφράσεων του στὴν Ἑλλάδα.

Εἶναι ἀρκετὰ περίεργο τὸ ὅτι δὲν ὑπῆρξε μεγαλύτερο ἐλληνικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ βιβλίο αὐτὸ ποὺ εἶχε σχέση μετὰ τὴν Ἑλλάδα, τοὺς Ἑλλήνες, καὶ γενικότερα τὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία τῇ στιγμῇ ποὺ εἶχε τόσο μεγάλη ἐπιτυχία στὴν ὑπόλοιπη Εὐρώπη. Μέχρι σήμερα πάντως δὲν εἶχε ἐντοπιστεῖ καμιά μετάφρασή του. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸ μυθιστόρημα εἶναι ἐξαιρετικὰ μακροσκελές, πράγμα ποὺ συνήθως δυσχεραίνει τὴν ἀνάληψη μεταφράσεων καὶ ἐκδόσεων, καὶ ὅτι ὁ κεντρικὸς τοῦ ἥρωας δὲν παρουσιάζ-

1. Γιὰ τὸν Thomas Hope, βλ. Sandor Baumgarten, *Le crépuscule Néoclassique. Thomas Hope*, Paris 1958. David Watkins, *Thomas Hope (1769-1831) and the Neoclassical Idea*, London 1968. *Pictures from Eighteenth Century Greece*, Athens 1985.

2. Συγκεντρωμένες οἱ διάφορες ἐκδόσεις τοῦ βιβλίου παρουσιάζονται ἀπὸ τὸν Sandor Baumgarten, ὁ.π., σ. 260-1. Σ' αὐτὲς ἄς προστεθεῖ μία ἀκόμη γερμανικὴ «φθηνὴ ἐκδοσις» σὲ μετάφραση τοῦ Wilhelm Adolf Lindau, ποὺ ἦταν ὁ μεταφραστὴς τοῦ ἴδιου ἔργου ποὺ εἶχε κυκλοφορήσῃ τὸ 1821, ἀρχικά οἱ τόμοι I-II, καὶ τὸ 1825, οἱ τόμοι III-V, μετὰ τίτλο *Anastasius. Leben und Reiseabenteuer eines Neugriechen, von Thomas Hope. Aus dem Englischen Übersetzt von Wilhelm Adolf Lindau. Zweite, mit einer Einleitung vermehrte, wohlfeilere Auflage*, Dresden und Leipzig 1828.

3. Χωρὶς νὰ ὑπεισέλθουμε στὸν προβληματισμὸ γύρω ἀπὸ τὸ θέμα, βλ. ἐνδεικτικὰ μόνον Sandor Baumgarten, ὁ.π., σ. 185-6. Κ. Ν. Πάδος, *Οἱ Ἑλληνες τοῦ Ναπολέοντος. Νικόλαος Τσεσμελῆς ἢ Παπάζογλους (1758-1819)*, Ἀθήναι 1916, σ. 8-11, 14-17, 37.

ζεται κάτω από ιδιαίτερα εύνοϊκό φῶς, ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ μοναδικὸ ἔργο πού παρουσιάζει τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτά.

Ὑπῆρξε ὥστόσο ἀρχικὰ ἓνα σχετικὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἀργότερα μιὰ ἐλληνικὴ μετάφραση πού παρέμεινε ἀπὸ ὅσο ξέρουμε ἡμιτελὴς καὶ μὲ αὐτὰ θὰ ἀσχοληθοῦμε. Οἱ γνώσεις μας γιὰ τὰ πρῶτα σχέδια ἐκδόσεως ἐλληνικῆς μετάφρασης τοῦ ἔργου προσέρχονται ἀπὸ μιὰ ἀρκετὰ περίεργη ἀγγελεῖα στὴν ἐφημερίδα *Ὁ Χρόνος*. Στὸ φύλλο 31, σ. 126, τῆς 13 Αὐγούστου 1833 ἀναφέρεται ἡ ἐπικείμενη ἐκδοσὴ τοῦ ἔργου μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο.

Φιλολογικὴ Ἀγγελεῖα.

Κατ' αὐτὰς θέλει ἐκδοθεῖ εἰς φῶς ἡ Μετάφρασις τοῦ περιφήμου Ἀγγλικοῦ Συγγραμματος ὁ Ἀ ν α σ τ ᾶ σ ι ο ς. Ὁ Συγγραφεὺς τοῦ πλαστοῦ ὀνόματος τούτου, ἔμπορος ἐκ τοῦ Μανκέστερ, ἔδωσε τὴν ροστιμοτέραν περιγραφὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ζωγράφος θαυμαστὸς τῆς Μεγαλόπολεως ταύτης, ἐπέτυχε κατ' ἐξοχὴν τὰ ἥθη, τὰ συστήματα, τὰς πολιτικὰς ραδιοουρίας καὶ ἀγνοτίας τῶν Φαναριωτῶν τοῦ Βυζαντίου τοῦ καιροῦ του. Δὲν ἀνέγνωσα ποτὲ Συγγραφεὰ εὐφρύτερον καὶ εὐγλωττότερον, ὡς τὸν εὐτυχῆ τοῦτον ζωγράφον τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καὶ φρονῶ, ὅτι εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις ἢ ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μετάφρασις τοῦ, περὶ οὗ ὁ λόγος, Συγγραμματος θέλει ὠφελήσει μεγάλως. Φθάνει μόνον νὰ ἦναι ἀκριβής. Οἱ Γάλλοι, οἵτινες δὲν ἀρκοῦνται εἰς τὰ ἰδικὰ των, ἀλλὰ ἔχουν καὶ τὴν ἀξιέπαινον κλίσιν τοῦ νὰ ἐξετάζων καὶ τὰ τῶν ἄλλων, ἔχουν μίαν ὥραϊαν μετάφρασιν τούτου. Συνιστῶ λοιπὸν θερμοῦς τὴν μετάφρασιν τοῦ Ἀγγλικοῦ τούτου Συγγραμματος εἰς τοὺς Ὁμοεθνεῖς μας. Οἱ Μεταφρασταὶ εἶναι οἱ δύο ἀδελφοὶ ΚΚ. ... Ἡ μετάφρασις εἶναι εἰς στίχους πεζοὺς κατὰ τὸ σύνθηθές των μέτρον. Θέλουν δὲ τὸ πλουτίσει μὲ ὑποσημειώσεις ἰδίων ἔργων καὶ πόνων, καὶ μὲ τὴν προσθήκην εἰς κάθε σελίδα τ ι ρ λ ι ρ ῖ τ ι ρ λ ι ρ ῖ ρ α τ α μ π λ ᾶ ν ρ α τ α μ π λ ᾶ ν ὥστε, χρείας τυχοῦσης, τὰ περιγραφόμενα παρὰ τοῦ Συγγραφέως Ἀθροα ἡμποροῦν νὰ ἔχουν διὰ συνοδείαν καὶ τὸ Τύμπανον ἢ Ταμποῦλον. — Αἱ γνώσεις τῶν μεταφραστῶν καὶ ἡ παραθεμελισμένη φαντασία των εἶναι τόσαι ἐγγυήσεις, ὅτι συμμορφωνόμενοι μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Συγγραφέως, θέλουσιν ἐπιτύχει νὰ δώσωσι πρωτότυπον μᾶλλον παρὰ μετάφρασιν, ὡς ἄλλοι Φόσκολοι μὲ τὴν Περιήγησιν τοῦ Γιούκ, ἥτις φαίνεται περισσότερον ὡς πρωτότυπον παρὰ μετάφρασις.

Ο. Μ.

Ὁ συντάκτης τῆς ἀγγελεῖας μὲ τὰ ἀρχικὰ Ο.Μ., τὸν ὁποῖο δὲν μπορέσαμε νὰ ταυτίσουμε, φαίνεται νὰ γνώριζε τὸ ἔργο ὅχι ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸ πρωτότυπο ἀλλὰ ἀπὸ τὴ γαλλικὴ του μετάφραση, προφανῶς ἐκείνη τοῦ ἔτους 1820, διότι ἡ ἐκδοσὴ τοῦ 1831 πού ἔγινε στὸ Παρίσι εἶναι στὰ ἀγγλικά.⁴ Ἐπίσης, δὲν φαίνεται πολὺ καλὰ πληροφορημένος γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ

4. Πρόκειται γιὰ τὸν εἰκοστὸ πέμπτου τόμο τῆς *Collection of Ancient and Modern British Novels and Romances*, Baudry's Foreign Library.

Thomas Hope, τὸν ὁποῖο θεωρεῖ ὅτι ἦταν ἀπὸ τὸ Manchester. Τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου, ποὺ τὸ συνιστᾷ στοὺς ἀναγνώστες του, τοῦ προσφέρει τὴν εὐκαιρία νὰ καταφερθεῖ κατὰ τῶν Φαναριωτῶν, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα δὲν ὑπεισέρχεται σὲ ἰδιαίτερα σχόλια γιὰ τὸ περιεχόμενό του. Εἶναι πολὺ πιὸ δύσκολο νὰ ἀποκρυπτογραφήσουμε τὴ συνέχεια, τὸ σημεῖο δηλαδὴ ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερο, σχετικὰ μὲ τὴν ἐλληνικὴ μετάφραση καὶ τοὺς μεταφραστές της. Ἄν εἰκάζουμε σωστὰ ἀπὸ τὰ ἀναγραφόμενα σ' αὐτὴν τὴν εἰρωνικὴ καὶ γεμάτη αἰχμὲς ἀγγελία, οἱ ἀδελφοὶ Σούτσοι, ποὺ ἐξέδιδαν τὴν ἐξίσου βραχύβια μὲ τὸν Χρόνο ἀντίπαλη ἐφημερίδα της *Ἡλίου*, σχεδίαζαν νὰ κάνουν μιὰ μετάφραση τοῦ *Ἀναστάσιου*.

Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι στὴν ἐφημερίδα *Ἡλίου* δὲν ἀναγγέλθηκε μιὰ τέτοια ἐκδοσις, ἀλλὰ οὔτε καὶ μετάφραση τοῦ ἔργου φαίνεται νὰ ἐπιχειρήθηκε ἀπὸ τοὺς Σούτσους ποτέ. Τί κρύβεται κάτω ἀπὸ τὴ «Φιλολογικὴ Ἀγγελία» τοῦ Χρόνου δὲν εἶναι καθόλου σαφές. Θὰ ἦταν πάντως ἀρκετὰ παράδοξο ἂν ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ τελείως φανταστικὴ εἰδηση ποὺ χρησίμευε ἀπλῶς ὡς ἀφορμὴ στὸ συντάκτη τοῦ Χρόνου γιὰ νὰ εἰρωνευτεῖ τοὺς Σούτσους. Ἴσως νὰ εἶχε γίνει μόνον κάποια συζήτηση ἢ ἐκδήλωση ἐνδιαφέροντος ἐκ μέρους τῶν δύο ἀδελφῶν γιὰ μιὰ τέτοια μετάφραση, ἢ ὁποῖα ἐδῶσε τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ δημοσιευτεῖ αὐτὴ ἡ ἀγγελία.

Ἡ μόνη γνωστὴ σ' ἐμᾶς πραγματικὴ ἀπόπειρα μετάφρασης τοῦ *Ἀναστάσιου* ἐγίνε μετὰ ἀπὸ 70 χρόνια, ὅταν τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ στὴν Εὐρώπῃ εἶχε σβήσει ἀπὸ καιρό. Στις 7 Φεβρουαρίου 1903 στὸ φύλλο 7519 τῆς ἐφημερίδας *Ἀκρόπολις* κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «Ὁ Τουρκαναστάσης» δημοσιεύονται τὰ περιεχόμενα τοῦ μυθιστορήματος (κεφάλαια Α'-ΜΗ') τοῦ Thomas Hope, ἀλλὰ χωρὶς κάποια ἐνδειξὴ εἴτε γιὰ τὸν συγγραφέα εἴτε γιὰ τὸν μεταφραστὴ τοῦ ἔργου. Ἀναφέρεται ὅμως ὅτι στὸ «προσθεσινὸ φύλλο» εἶχε ἤδη ἀναγγελθεῖ ἡ δημοσίευση τοῦ μυθιστορήματος. Ὡστόσο, στὸ σχετικὸ φύλλο δὲν βρίσκεται τέτοια ἀνακοίνωση γιὰ προσεχὴ δημοσίευση.

Στις 8 Φεβρουαρίου 1903, στὸ φ. 7520, ἀναγγέλλεται πραγματικὰ τὴ φορὰ αὐτὴ στὴν πρώτη σελίδα τῆς ἐφημερίδας ὅτι τὴν ἐπομένη θὰ ἀρχίσει ἡ δημοσίευση «τοῦ πολυκρότου μυθιστορήματος τῆς Ἀκροπόλεως "Ὁ Τουρκαναστάσης" εἰς σχῆμα βιβλίου». Περισσότερες διευκρινίσεις παρέχει μιὰ ἄλλη ἀγγελία σὲ ἐσωτερικὴ σελίδα τοῦ ἴδιου φύλλου ὅπου ἀναγράφεται:

Ὁ «Τουρκαναστάσης»

τὸ μεθυστικώτατον, τὸ περιεργότατον ἀλλὰ καὶ ἐξόχως ἐθνικὸν μυθιστόρημα ποὺ ἀρχίζει αὖριον εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» θὰ τυπῶνται εἰς σχῆμα βιβλίου οὕτως ὥστε ὁ ἀναγνώστης θὰ ἔχῃ εἰς τὸ τέλος ἔτοιμον διὰ τὴν βιβλιοθήκην του ὁλόκληρον τὸν τόμον τοῦ Ἑλληνοῦ ἥρωος ΤΟΥΡΚΑΝΑΣΤΑΣΗ.

Παρὰ τὴν ἀγγελία ἡ δημοσίευση δὲν ἄρχισε οὔτε τὴν ἐπομένη. Ἀρκετὰς μέρες ἀργότερα, στις 22 Φεβρουαρίου 1903 στὸ φ. 7533, μιὰ νέα ἀγγελία διευκρινίζει ὅτι ἡ ἐφημερίδα εἶχε ἀναγκαστεῖ νὰ ἀναβάλλει τὴν ἔ-

ναρξή της δημοσίευσης του «Τουρκαναστάση» λόγω της πληθώρας της πολιτικής ύλης, αλλά «ἐπὶ τέλους» τὸ μυθιστόρημα θὰ ἄρχιζε νὰ δημοσιεύεται ἀπὸ τὴν ἐπομένη. Τὴ φορὰ αὐτὴ ὄντως ἄρχισε ἡ δημοσίευσή του στὴν πρώτη σελίδα τοῦ φύλλου 7534 τῆς 23ης Φεβρουαρίου 1903. Στὸ κάτω μέρος τῆς σελίδας καὶ μέσα σὲ πλαίσιο ὑπάρχει τὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου ποὺ εἰκονίζει στὴν ἀριστερὴ του γωνία ἔνοπλο φουστανελά καὶ φέρει τὸν τίτλο:

ΕΠΙΦΥΛΛΙΣ «ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ» / ΘΩΜΑ ΧΟΠ / Ο ΤΟΥΡΚΑΝΑΣΤΑΣΗΣ / Ἡ / ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΕΛΛΗΝΟΣ / Γραμμένα κατὰ τὸ τέλος τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος / Μετάφρασις / Ν. ΠΟΡΙΩΤΗ / Ἐκ τῆς Β' ἀγγλικῆς ἐκδόσεως τοῦ 1820 / Ἐν Ἀθήναις 1903 / Καταστήματα «ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ» Β. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ |.⁵

Στις ἐπόμενες σελίδες 2, 3, καὶ 4 σὲ θέση ἀντίστοιχη μὲ ἐκεῖνη τῆς πρώτης σελίδας, ὥστε τὸ κείμενο νὰ εἶναι ἐμπρὸς-πίσω γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ κοπεῖ καὶ νὰ σχηματιστεῖ βιβλίον, δημοσιεύεται ἡ ἀφιέρωση τοῦ συγγραφέα πρὸς τὴ σύζυγό του καὶ ἄρχιζει τὸ Α' κεφάλαιο τοῦ ἔργου.

Τις ἐπόμενες μέρες, ἀπὸ 24 Φεβρουαρίου μέχρι 8 Μαρτίου 1903, στὰ φύλλα 7535-7547 συνεχίζεται κανονικὰ ἡ δημοσίευση τῆς μετάφρασης μέχρι καὶ τὴν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου Ε'. Στὸ φ. 7548 τῆς 9ης Μαρτίου 1903 ὅμως διακόπτεται ἀπροεידοποίητα, πιθανότατα διότι ἄρχιζε μὲ μεγάλη διαφήμιση ἡ δημοσίευση σὲ συνέχειες ἐνὸς ἀνώνυμου ἀφηγήματος μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Ἱστορικὴ ἀφήγησις)». Μετὰ ἀπὸ δύο ἡμέρες, στὸ φ. 7550 τῆς 11ης Μαρτίου 1903, ἐπανεμφανίζεται «Ὁ Τουρκαναστάσης», αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως μόνο στίς σελίδες 3 καὶ 4 τῆς ἐφημερίδας. Δηλαδή ἀντὶ γιὰ τέσσερις σελίδες τὸ κείμενο εἶχε περιοριστεῖ στίς δύο. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο συνεχίστηκε ἡ δημοσίευση γιὰ δύο ἀκόμη φύλλα, 7551 καὶ 7552 τῆς 12ης καὶ 13ης Μαρτίου ἀντιστοίχως, καὶ μετὰ διακόπηκε ἀπότομα στὴν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου Ζ', χωρὶς οὔτε νὰ προηγηθεῖ ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ἐπακολουθήσει κάποια ἐξήγηση γιὰ τὸ γεγονός.

Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ εἰκάσουμε μὲ βεβαιότητα τὴν αἰτία τῆς διακοπῆς τῆς δημοσίευσης τῆς μετάφρασης καὶ φυσικὰ δὲν ξέρομε ἀν αὐτὴ εἶχε ὀλοκληρωθεῖ ἀπὸ τὸν Ν. Ποριώτη ὅταν ἄρχισε ἡ παρουσίασή της στὴν

5. Γιὰ τὸν πολυγραφότατο μεταφραστὴ καὶ λογοτέχνη Νικόλαο Ποριώτη (1870-1945) ὁ Κ. Θ. Δημαρᾶς γράφει στὴν *Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας*, Ἀθήνα 1975, σ. 432: «σοφὸς μεταφραστὴς, δὲν κατόρθωσε, οὔτε στίς μεταφράσεις οὔτε στὰ πρωτότυπα ἔργα του, νὰ ξεπεράσει τὸ στάδιο τῆς τεχνικῆς ἐπιμέλειας». Οἱ σποραδικὰ σύντομες ἀναφορὲς στὸ ἔργο του σὲ διάφορα βιβλία δὲν εἶναι ἰδιαίτερα διαφωτιστικὲς γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν συγγραφικὴ παραγωγὴ του. Ἀντιθέτως, πολὺ κατατοπιστικὸ εἶναι τὸ ἀρκετὰ μεγάλο ἄρθρο τοῦ Τέλου Ἕλληνα στὴ *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα*. Γιὰ τὴ σχέση του μὲ τὸν Νουμᾶ βλ. Γ. Χ. Καλογιάννης, *Ὁ Νουμάς καὶ ἡ εποχή του (1903-1931). Γλωσσικοὶ καὶ ιδεολογικοὶ αγῶνες*, Ἀθήνα 1984, σποραδικά.

ἐφημερίδα ἢ ἂν ὀλοκληρώθηκε ἀργότερα. Τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι ἡ μετάφραση προχωροῦσε λίγο ὥς πολὺ σὲ συνάρτηση μὲ τὴν ὕλη ποὺ θὰ δημοσιευόταν κάθε φορά στὴν ἐφημερίδα καὶ δὲν ἦταν μιὰ ἤδη ὀλοκληρωμένη μετάφραση ποὺ δημοσιευόταν τμηματικά. Ἐπίσης φαίνεται ἀπίθανο νὰ τὴν τελείωσε ἀργότερα ὁ Ποριώτης καὶ νὰ παρέμεινε τελικὰ ἀνέκδοτη. Ὅσο γιὰ τὴ διακοπὴ τῆς δημοσίευσης τοῦ «Τουρκαναστάση» εἶναι δυσκολότερο νὰ ἀνιχνεύσει κανεὶς μὲ βεβαιότητα τὸ λόγο ποὺ τὴν προκάλεσε. Εἶναι πάντως πιθανὸν ὅτι ἡ δημοσίευση σταμάτησε λόγω διακοπῆς τῆς συνεργασίας τοῦ Ν. Ποριώτη μὲ τὴν Ἀκρόπολη καὶ τῆς ἐναρξῆς τῆς μακρόχρονης σχέσης του μὲ τὸν Νουμᾶ ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ κυκλοφορεῖ στὶς 2 Ἰανουαρίου 1903. Ὁ Ποριώτης ἐγκαινίασε τὴν συνεργασία του μὲ τὸν Νουμᾶ μὲ τὴν μετάφραση ἐνὸς διηγήματος τοῦ Η. G. Wells μὲ τὸν τίτλο «Ἡ θλιβερὴ ἱστορία ἐνὸς δραματικοῦ κριτικοῦ», ποὺ ἄρχισε νὰ δημοσιεύεται στὸ φύλλο 33 τῆς 27ης Ἀπριλίου 1903, συνεχίστηκε στὰ φύλλα 34, 35, 36 καὶ ὀλοκληρώθηκε στὸ φύλλο 37 τῆς 11ης Μαΐου 1903. Ἔτσι, ἓνα γνωστότατο στὴν Εὐρώπῃ μυθιστόρημα ποὺ ἀφοροῦσε τὴν Ἑλλάδα παρέμεινε ἐλάχιστα γνωστὸ στοὺς Ἕλληνες καὶ σήμερα προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον μονάχα τῶν ἱστορικῶν, ποὺ κι αὐτοὶ δὲν ἔχουν καταλήξει ἀκόμη σὲ τεκμηριωμένα συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὰ προβλήματα ποὺ θέτει.

ΕΛΕΝΗ ΑΓΓΕΛΟΜΑΤΗ-ΤΣΟΥΓΚΑΡΑΚΗ

ΟΜΙΛΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου
αφιερωμένου στη μνήμη του
Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ

ΑΘΗΝΑ 1995